

نگارش: آقای موبد فیروز آذرشمسب

اصل خیر و شر در گاتاها

نظر باینکه هنوز هم برخی از اشخاص در اثر سوء تعبیر و تفسیر قسمتهائی از اوستا و یا بعلت اظهارات گمراه کننده بعضی از مورخین و خاور شناسان دچار این توهم میباشند که زرتشتیان معتقد بدو خدای نیک و بد و یا اهورامزدا و اهریمن هستند نگارنده لازم دانست برای روشن شدن موضوع به ترجمه متن اوستائی گاتاها که از سخنان خود زرتشت است استناد نموده و توضیحاتی در این باره بعرض خوانندگان محترم برساند.

در گاتاها کتاب مقدس زرتشت خداوند جان و خرد و آفریننده جهان هستی به نام مزدا و گاهی اهورا و گاهی نیز با ترکیب این دو واژه بنام «مزداهورا» خوانده شده است. بعدها در زمان هخامنشیان این واژه مرکب مقلوب گردید و بصورت اهورامزدا درآمد.

این واژه از لحاظ لغت بمعنای هستی بخش بزرگ - آفریننده کل و یا خداوند جان و خرد میباشد.

در اوستا اهورا مزدا را خداوند بی همتا - از همه چیز آگاه - قادر مطلق - آفریننده کاینات و سرچشمه تمام نیکوئیها و خوبی محض دانسته و هیچ گاه او را با اهریمن که مظهر بدی و صفات ناشایست و بنا بفرقه‌ای بنام زروانیها آفریننده شر و فساد و نابودی است در یکردیف قرار نداده است.

بطوریکه از مفاد اهتود گاتاها (فصل) ۳۰ بند سوم برمیآید اهریمن یا انگره مینو (Angra mainyou) رقیب و همکار سپنتامینو (Spenta mainyou)

گوهر نیکی است و هیچ ارتباطی با آفریدگار کل ندارد چنانکه خوانندگان محترم ملاحظه خواهند فرمود اصل خیر و شر یا سپنتا مینو و انگره مینو عبارتست از دو گوهر یا دو روح همزاد که با هستی یافتن بشر درعالم تصور و اندیشه بوجود آمده‌اند یکی از این دو روح یا اصل، سراسر نیکی و پاکی و مهر و محبت و راستی و درستی و عشق و صفاست و دیگری شر و فساد - کینه و دشمنی - دروغ و کژی و ناپاکی و پلیدی .

پیروی از اصل اولی انسان را بسعادت و خوشبختی رسانیده و آرامش فکر و راحتی وجدان باو خواهد بخشید و برعکس تبعیت از دومی موجب بدبختی و بیچارگی گشته و ناراحتی خیال و عذاب وجدان برای او بارمغان خواهد آورد - بدیهی است مرد خردمند و روشن بین نیکی را بر بدی ترجیح داده و راه راست را اختیار خواهد کرد ولی شخص کج خیال و بداندیش از روی جهل و نادانی بیراهه رفته و راه شر و فساد را انتخاب میکند .

در بند سوم از فصل سی‌ام یسنا این دو اصل متضاد نیکی و بدی را بشرح زیر توصیف کرده است :

« آن دو گوهر همزادی که در آغاز در عالم تصور ظهور کردند یکی نیکی است و دیگری بدی در اندیشه و گفتار و کردار مرد خردمند از میان این دو راستی را بر خواهد گزید ولی شخص نادان و کج اندیش چنین نخواهد کسرد و بیراهه خواهد رفت . »

اشوزرتشت پیمبر بزرگ آریائی در اینجا بوضوح و صراحت نیکی و بدی یا سپند مینو و اهریمن یعنی روح پاک و ناپاک یا منش پاک و پلید را در مقابل هم قرار داده و آنها را دو گوهر یا دو اصل همزاد شناخته است که در عالم اندیشه و تصور بشر پدید آمده‌اند و بصورت اندیشه و گفتار و کردار نیک و یا بد جلوه‌گری مینمایند

بعبارت دیگر سرچشمه و بنیاد تمام گفتار و کردار نیک و پسندیده و یازشت و پلید ، اندیشه و مغز انسان است .

اگر فکر آدمی خوب و پاک باشد طبعاً گفتار و کردار نیز خوب خواهد شد و هر گاه اندیشه پلید و ناپاک باشد گفتار و کردار نیز ناشایست و زیان آور خواهد گردید - اندیشه انسان است که بهشت و یا دوزخی از این جهان خواهد ساخت . در نظر شخص نیک اندیش و خوش بین همه چیز خوب و نیکو و دوست داشتنی جلوه خواهد کرد ولی در نظر شخص بدبین و کج خیال بهشت چون جهنمی هولناک ناراحت کننده و عذاب آور خواهد نمود .

پس خوب وبد وزشت و زیبا بستگی تام با طرز تفکر و اندیشه شخص دارد و از نهاد و مغز او سرچشمه میگیرد و هیچ ارتباطی با آفریدگار توانا و دانا ندارد .

این آیه مقدس بخوبی میرساند که اهریمن نه فقط آفریننده نیست و نمی توان او را همطراز با «اهورامزدا» پروردگار توانا و دانا شمرد بلکه وجود او نیز بستگی بطرز تفکر و اندیشه شخص دارد و زائیده وهم و خیال انسان است .

در قسمت آخر این آیه اوستائی میفرماید :

شخص خردمند و دانا با نیروی دانش و خرد خویش خوب را از بد و راست را از دروغ تمیز داده و راه را از چاه تشخیص میدهد و بنا بر این راه راست و حقیقت را انتخاب خواهد کرد ولی شخص نادان بواسطه جهل و کج اندیشی گرفتار هوای نفس و افکار پلید شده و چون دیده حقیقت بین ندارد بگمراهی و فساد روی میآورد در این مورد ناصر خسرو درخوان الاخوان چنین گفته است :

« مراد آفریدگار اندر آفرینش عالم همه نیکی و صلاح و راستی است ...

از بهر آن که بدی و زشتی و فساد و کژی از نادانی و عاجزی آید و این چیزها از آفریدگار دور است . »

خداوند نیروی عقل و تمیز و آزادی بانسان داده است تا در انتخاب نیک و بد عقل خود را بکار برده و راه را از چاه باز شناسد کسانیکه زرتشتیان را بدوگانگی متهم میسازند و اهورا مزدا و اهریمن را در مقابل هم قرار میدهند سخت در اشتباهند زیرا طبق فرموده زرتشت و آیه مقدس فوق نیک و بد زائیده تخیل و اندیشه بشر و دو گوهر همزاد و لاینفک شناخته شده و اهریمن در مقابل سپندمینو قرار گرفته است نه در مقابل اهورا مزدا خداوند یگانه دانا .

نکته قابل توجهی که از این آیه آسمانی بدست میآید آن است که زرتشت گمراهی و فساد و زشتی اخلاق و بدی را همه ناشی از جهل و نادانی دانسته و خرد و دانش را مایه سعادت و خوشبختی می شمارد و روی همین اصل درسراسر اوستا پیروان خود را بفرآ گرفتن علم و دانش توصیه میکنند .

در خاتمه برای اینکه خوانندگان محترم از مفهوم لغوی واژه های اوستایی سپنتا مینو و انگره مینو نیز اطلاع درستی داشته باشند توضیحاتی داده خواهد شد :

سپنتا مئینو - Spenta mainyou واژه اوستایی برای اصل نیکی است و از دو جزء ترکیب یافته : سپنتا - Spenta بمعنی پاک و مقدس - افزاینده و سودبخش و جزء دوم مئینو mainyou که در فارسی مینو شده بمعنی روح و یا اندیشه و خرد از ریشه من بمعنی فکر کردن - پس واژه ترکیبی سپنتامینو میشود روح افزاینده - منش پاک - خرد مقدس یا روح القدس .

انگره مئینو - Angra mainyou یا اصل شر و فساد نیز از دو جزء ترکیب یافته است - جزء اول انگره که در پهلوی اخره و اهره شده بمعنی شر و فساد و کاهنده و زایل کننده و جزء دوم همانست که در بالا ذکر شد پس اهرمن یا انگره مینو بمعنی روح کاهنده و زایل کننده - خرد خبیث - منش بد و پلید .